

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 338.434.011

Н. В. Рунчева,
А. А. Клименко,
О. В. Биков

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Анотація. В статті досліджено світовий досвід державної підтримки аграрного сектора економіки та особливості розвитку сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: механізм, фінансове забезпечення, аграрне виробництво, принципи, фінансові ресурси, джерела інвестицій, кредитування, страхування.

Summary. The article examines the world experience of state support of the agricultural sector of the economy and the peculiarities of the development of agricultural production.

Key words: mechanism, financial security, agricultural production, principles, financial resources, sources of investment, credit, insurance.

DOI : 10.33783/1977-4167-2021-49-1-7-13

Постановка проблеми. Розвиток економіки держави і задоволення соціально-економічних потреб населення значною мірою залежить від конкурентного розвитку аграрного виробництва. Ефективність аграрного виробництва, забезпечення високих темпів його розвитку значною мірою визначається рівнем його фінансового забезпечення, системоутворюючу роль у формуванні якого відіграють організаційні та економічні важелі й інструменти. Множина питань, пов'язаних з фінансовим забезпеченням аграрного виробництва, вимагає обґрунтування фінансової стратегії, вибору та розробки ефективних форм й нових підходів до удосконалення механізму фінансового забезпечення аграрного виробництва.

Актуальність зазначеної проблеми для вітчизняного сектора аграрного виробництва обумовлена також тим, що глобалізація і прискорення соціально-економічних процесів вимагають нових підходів до розгляду вузлових принципів економічної теорії, глибинних внутрішніх протиріч функціонування економічних систем у нових умовах господарювання. Діюча процедура формування та використання організаційно-економічного механізму фінансового забезпечення аграрного виробництва України є недовершеною

і потребує суттєвого вдосконалення. В цьому аспекті позитивні корективи може внести зарубіжний досвід фінансового забезпечення аграрної сфери. Зокрема, заслуговують на увагу питання самофінансування зарубіжних агроформувальних, управлінських заходів щодо ефективного використання мобілізованих ресурсів, методи залучення ними капіталу, способи державної підтримки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти організації фінансового забезпечення в аграрній сфері висвітлено в працях багатьох зарубіжних авторів, зокрема: О. Е. Вальтера, Р. Б. Майерсона, Л. С. Гурвіца, М. Д. Ельдієва, Е. С. Маскіна, В. Н. Кашина, А. М. Кульмана. Серед українських вчених, які досліджують питання організаційно-економічного механізму та фінансового забезпечення аграрної сфери, слід виділити І. М. Барановського [1], С. І. Дем'яненка [2], Г. М. Калетніка, Л. І. Катан, П. А. Лайка, Ю. О. Луценка, А. Г. Мазура, М. Й. Маліка, О. О. Непочащенко, Д. С. Олійник, Б. Я. Панасюка, Л. О. Першко, О. О. Прутську, Г. М. Рябенко [8], П. Т. Саблука, А. В. Сомик [9], Р. П. Смоленюк [10], П. А. Стецюка, О. В. Хомаківську, О. Г. Шпикуляка, О. В. Шубравську [11] та інших. У дослідженнях цих авторів вивчається природа, складові елементи та пробле-

© Н. В. Рунчева, А. А. Клименко, О. В. Биков, 2020

Бібліографія ДСТУ 8302:2015:

Рунчева Н. В., Клименко А. А., Биков О. В. Закордонний досвід організації фінансового забезпечення аграрного виробництва. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2021. № 1 (49). С. 7–13. doi : 10.33783/1977-4167-2021-49-1-7-13.

References (APA):

Runcheva, N. V., Klymenko, A. A., Bykov, O. V. (2021). *Zakordonnyi dosvid orhanizatsii finansovoho zabezpechennia ahrarynoho vyrobnytstva* [Foreign experience of organization of financial support of agricultural production]. *Visnyk Berdianskoho universytetu menedzhmentu i biznesu*, 1 (49), 7–13 (in Ukr.). doi : 10.33783/1977-4167-2021-49-1-7-13.

ми організаційно-економічного механізму фінансового забезпечення аграрного виробництва.

Проте, зважаючи на значну варіацію в позиціях науковців стосовно формування організаційно-економічного механізму фінансового забезпечення аграрного виробництва та його вдосконалення, дане питання можна вважати актуальним і сьогодні. Динамічні зміни, що відбуваються в аграрному секторі нашої країни, вимагають постійного перегляду й переосмислення теорії та методології для забезпечення об'єктивності результатів досліджень. Постає необхідність постійного удосконалення механізмів, схем та інструментарію політики фінансового забезпечення аграрного виробництва.

Метою статті є розгляд світового досвіду державної підтримки аграрного господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Світовий досвід розвитку аграрного господарства свідчить про зростання ролі держави в регулюванні сільськогосподарського і продовольчого ринків. Розмір державної підтримки в окремих країнах може досягати 70 % вартості продукції аграрного господарства.

У структурі капіталу сільськогосподарських підприємств України домінує частка власних ресурсів над позиченими. Найбільш масштабну підтримку сільськогосподарським підприємствам надають країни з найменш сприятливими для аграрного виробництва природно-кліматичними і географічними умовами, наприклад, Норвегія, Японія, Південна Корея. В країнах ж Західної Європи, Сполучених Штатах Америки та Азії перевага надається фінансуванню за допомогою банківського кредитування. При цьому, розміри банківських кредитів і строки їх надання, знаходяться у прямій залежності від рівня та напрямку розвитку економіки тієї чи іншої країни, розмірів підприємств та показників їх діяльності.

В економічно розвинутих країнах складний регулюючий механізм розвитку економіки охоплює процеси «вільного ціноутворення» під дією співвідношень попиту і пропозиції, а також активне використання системи державного законодавства, особливо щодо здійснення грошово-фінансової та банківсько-кредитної, емісійної та курсової, цінової політики.

Зарубіжний досвід доводить, що держава за допомогою цінового регулювання і квотування обсягів товаровиробництва безпосередньо підтримує рівень доходності підприємств сільського господарства, обмежує рівні ринкових цін монополістів введенням жорсткого антимонопольного законодавства тощо. Інакше кажучи, ні в США, ні в країнах ЄС, ні в Японії ринкової анархії в цьому відношенні не допускається: тут функціонує чіткий економічний механізм, який оптимізує дію ринкових і державних регуляторів.

Прибуток і рентний доход фермерів та кооперативів формується від продажу продукції та надання послуг за ринковими цінами. Однак, якщо вони не забезпечують відтворювального рівня доходності, а попит є, то держава гарантує фермерові мінімальний рівень ціни.

Розрахунки ж за кінцевими результатами господарювання ведуться за паритетними цінами, або цінами відтворення. Вони включають повну собівартість та середню норму прибутку, віднесену на середньорічну вартість авансованого капіталу в основних і оборотних (включаючи оплату праці) виробничих фондах та вартість землі. При цьому враховується коефіцієнт оборотності виробничих засобів. Уся сукупність структурних елементів, визначена відносно одиниці продукції, і є ціною відтворення, яка охоплює всі вартісні складові відтворювального процесу.

Якщо ринкові ціни виявляються нижчими від рівня цієї ціни, то різниця оплачується фермерам з державних коштів — з тим, щоб вони мали фінансову можливість здійснювати нормальне відтворення, з темпами оновлення й розвитку, не нижчими від прогнозних. Коли ж ринкові ціни дорівнюють цінам відтворення або вищі від їх рівня, тоді цінові доплати відсутні. У країнах ЄС рівень фермерських цін встановлюється один раз на рік за згодою сторін, отже, поточна кон'юнктура цін на них безпосередньо не впливає. Використовуються й інші форми регулювання фермерських доходів як з бюджету ЄС, так і з власних бюджетів країн. Це і є системою активного державного регулювання. Введення у товарооборот додаткових природних або інших ресурсів, які раніше входили у господарський обіг безкоштовно, наприклад, земельного ресурсу, також змінюють обсяги і структуру собівартості та цін, прибутку і ренти, впливають безпосередньо на рівень рентабельності виробництва і торгового обороту. Значна роль у забезпеченні суб'єктів господарювання аграрної галузі власними фінансовими ресурсами відводиться державній фінансовій підтримці, яка сприяє залученню в аграрну галузь бюджетних, інвестиційних та кредитних ресурсів, необхідних для формування сприятливого конкурентного середовища [10].

За нашими дослідженнями, в економічно розвинених країнах сільськогосподарське виробництво забезпечується комплексом законодавчо та організаційно визначених довгострокових бюджетних заходів з боку держави. Так, досвід країн ЄС, Канади, США свідчить, що основними важелями фінансової державної підтримки є:

- 1) регулювання цін на сільськогосподарську продукцію для забезпечення сільських товаровиробників ефективними умовами господарювання;
- 2) податкове регулювання, спрямоване на стимулювання розвитку аграрних підприємств,

кредитна підтримка за рахунок механізму здешевлення процентів і відстрочення платежів основної суми заборгованості;

3) економічна підтримка аграрних підприємств, які потрапили в несприятливі природно-кліматичні умови, державне фінансування найважливіших програм розвитку аграрного сектора [11].

Необхідність державної підтримки аграрного сектора в ринковій економіці доведена досвідом західних країн, у яких склалися різноманітні форми, системи і методи цієї підтримки.

Аналіз фінансової політики в аграрному виробництві розвинених країн Заходу показав, що конкретні заходи цієї політики можуть бути згруповані за цільовою властивістю. Першорядними з них є наступні:

1) підтримка доходів виробників, що включає: компенсаційні витрати, у тому числі пов'язані з дією природних ренто формуючих факторів, платежі за збиток, пов'язаний з реорганізацією виробництва;

2) цінове втручання, що припускає ряд засобів впливу на ринок: підтримка внутрішніх цін на сільськогосподарську продукцію, встановлення квот, податків на експорт і імпорт продовольчої продукції;

3) компенсація витрат, що включає заходи для субсидування виробників, які купують засоби виробництва: надання субсидій або пільгове оподаткування при придбанні добрив, кормів, ядохімікатів, субсидування виплат процентів за отриманими кредитами, виплат із страхування майна;

4) сприяння розвитку ринку, що передбачає державне фінансування, розробку та здійснення різних програм, витрати на збереження продукції, а також проведення транспортних робіт з перевезення продукції всіх ланок агропромислового виробництва;

5) сприяння розвитку виробничої структури, що припускає виділення бюджетних засобів на проведення заходів довгострокового характеру, які забезпечують ріст ефективності виробництва, субсидії на будівництво господарських приміщень, здійснення іригаційних проектів, рекультивацію земель, сприяння створенню фермерських об'єднань;

6) здійснення регіональних програм, тобто виділення коштів на здійснення державних програм розвитку виробництва. Дані заходи державної підтримки поширені в Канаді, ЄС, США та інших країнах;

7) макроекономічна політика, де представлені заходи державного регулювання сільського господарства, які не пов'язані безпосередньо з даною галуззю, але впливають на ефективність її функціонування — проведення пільгової податкової політики, підтримка національної валюти, зовнішньоторговельна діяльність [5].

Безпосередня участь держави в аграрному виробництві розпочалася, насамперед, з регулювання цін та доходів фермерських господарств. Наразі у розвинених країнах здійснюється комплексне регулювання розвитку матеріально-технічної бази, земельного і кадрового потенціалів, виробничо-соціальної інфраструктури, зв'язків аграрного виробництва з іншими сферами агропромислового комплексу. Однак регулювання державою процесу ціноутворення — це один із пріоритетних напрямів і одночасно засобів державного регулювання аграрного виробництва і надання йому допомоги. У багатьох країнах, наприклад, у сільському господарстві США, протягом кількох десятиліть офіційно фіксують два види так званих «цін підтримки»: гарантовані ціни і заставні ставки.

За дослідженнями С. І. Дем'яненка гарантовані ціни поширюються на найбільш важливі види сільськогосподарської продукції. Рівень гарантованих цін розрахований у такий спосіб, щоб вони гарантували рівень доходу, достатній для самофінансування, розширеного відтворення на фермах із середнім або пониженим рівнями витрат. Фермерська продукція реалізується за ринковими цінами, які можуть бути вищими чи нижчими, або навіть дорівнювати цільовим. Однак наприкінці року (а іноді й — протягом року за авансовими платежами) фермери США одержують різницю між гарантованою ціною (або цільовою) і ціною реалізації, якщо вона нижча від цільової ціни. Таким чином, завдяки компенсаційним платежам за нижчий рівень реалізаційної ціни, порівняно з цільовою, саме цільова ціна є економічною реальністю для фермера, тобто остаточною ціною реалізації [2].

Як формулює Г. М. Рябенко, «заставні ставки — це мінімальні гарантовані ціни, що захищають сільськогосподарського товаровиробника від випадку, коли ринкові ціни нижчі від їх рівня, і забезпечують мінімальний дохід від реалізації продукції». Заставні ціни в США здійснює товарно-кредитна корпорація. Ця федеральна корпорація у складі Міністерства сільського господарства США є власністю держави і функціонує як фінансовий інститут, завдяки якому здійснюються платежі. Товарно-кредитна корпорація створена для стабілізації, підтримки і захисту фермерських доходів і цін за допомогою позик, закупівлі фермерської продукції, надання платежів та інших операцій. Ці заходи фінансуються за рахунок позик в Міністерстві фінансів і бюджетних асигнувань Конгресу. Операції товарно-кредитних корпорацій передбачають надання сільськогосподарським товаровиробникам кредиту під заставу сільськогосподарської продукції, сума якого залежить від її обсягу та рівня заставних цін. Сільськогосподарські товаровиробники можуть передати

закладену продукцію у власність товарно-кредитної корпорації у разі зниження ринкових цін. Заставна ціна при цьому стає мінімальною ціною реалізації. Якщо рівень ринкових цін вищий, ніж заставні ціни, сільськогосподарські товаровиробники повертають позику та проценти за позику та реалізують продукцію на ринку. Характерно, що коли товарно-кредитна корпорація приймає на збереження продукцію фермерів, то вона бере на себе пов'язані з цим витрати і надає аграріям кредитні ресурси під заставу зданої на збереження продукції. Сільськогосподарський товаровиробник отримує право на кредитну позику, передавши право власності на здану продукцію державі. Таким чином реалізується механізм заставних цін. У такий спосіб сільськогосподарський товаровиробник фактично реалізує свою продукцію державі [8].

Держава бере на себе витрати зі збереження продукції у високоврожайні роки і сільськогосподарські товаровиробники зобов'язуються не постачати її на ринок не менше трьох років чи доти, доки ринкові ціни не досягнуть певного рівня. Однак, сільськогосподарська політика США завжди ускладнюється в такі роки: ринкові ціни і доходи аграріїв зменшуються, а вартість урядових програм зростає. Були скасовані також програми резервування і скорочення посівних площ. Внаслідок цього, товаровиробники стали більше покладатися на ринкові умови і зазнали значних ризиків, оскільки урядові платежі стали фіксованими незалежно від рівня ринкових цін. Урядом США також передбачено субсидії при виробництві пшениці, кукурудзи, ячменю, вівса, рису, бавовни, горошку, чечевиці, нуту. Посилено державну підтримку розвитку фермерських ринків за допомогою виділення грантів для фермерських придорожніх ринків та інших форм продажу сільськогосподарськими товаровиробниками з продукції безпосередньо в місцях її виробництва [8].

У країнах Західної Європи також діє механізм гарантованих цін на сільськогосподарську продукцію. Так, у країнах ЄС нагляд за цінами 88–97 % сільськогосподарської продукції (пшениця, ячмінь, жито, кукурудза, молоко, м'ясо великої рогатої худоби, цукор, оливкова олія) здійснюється наднаціональними органами ЄС постійно, «оздоровлення» ринку досягається на основі підтримки балансу між попитом та пропозицією і регулюванням ринкових цін у певних рамках, незважаючи на те, що вільна гра попиту і пропозиції з введенням єдиних цін не усувається. У країнах ЄС використовуються і непрямі методи регулювання цін на сільськогосподарську продукцію. Це досягається шляхом скорочення обсягів її виробництва і, відповідно, ринкової пропозиції, або підвищенням ринкового попиту. В обох випадках підвищуються ринкові ціни до прийнятого для

основної маси фермерів рівня. При досить високому розвитку аграрної економіки в країнах ЄС, вони все ж потребують державної підтримки розвитку. Аналіз показує, що із середини 80-х років на неї спрямовувалось дві третини спільного бюджету ЄС, в 90-х більше половини (54 %), з 2000 р. спостерігається дотування аграрного сектора (44,5 %) [6]. Згідно бюджету 2019 року майже третина коштів спрямовувалась на субсидії безпосередньо фермерам і стільки ж через структурні фонди на подолання бідності і розвитку відсталіх регіонів.

За рахунок бюджетного фінансування аграрного виробництва здійснюється проведення структурних реформ та відшкодування інших об'єктивних заходів. В рамках ЄС передбачаються заходи на модернізацію виробництва, відшкодування збитків, завданих стихійними явищами, створення належних стартових умов для молодих фермерів, субсидії на переробку і збут сільськогосподарської продукції, подолання нерівностей у розвитку територій, а також структурні реформи. ЄС використовує фінансове регулювання при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності аграрного виробництва. Зокрема, експортні субсидії надаються на період, коли ціни внутрішнього ринку низькі, а їх загальний обсяг залежить від цін внутрішнього ринку і цін на ринках третіх країн. Одночасно можуть запроваджуватися фінансові субсидії на експорт до держав, які є постійними покупцями продукції сільського господарства країн ЄС. За певних умов субсидії на виробництво молока можуть становити 55 %, яловичини — 44 %, свинини — 17 %. У європейській практиці державного регулювання, крім державної допомоги аграрного виробництва, надається також державна підтримка, яка входить до так званої «зеленої скриньки»: загальні науково-дослідні роботи та науково-дослідні програми щодо окремих видів продукції, ветеринарні заходи, контроль безпеки продуктів харчування, послуги з маркетингу і просування товарів на ринок, розвиток інфраструктури на селі, фінансова участь уряду в програмах страхування доходів, відшкодування збитків від стихійних лих, охорона навколишнього середовища, програми регіонального розвитку [9, с. 246–248].

Важним напрямом фінансового регулювання сільського господарства країн-членів ЄС є визначення розмірів прямих державних субсидій національним товаровиробникам на забезпечення екологізації аграрного виробництва і сталого розвитку сільських територій. Досвід країн ЄС показує, що у перші роки переходу від звичайного до органічного землеробства в середньому збільшена частка в загальних площах до 4 %, а в Австрії та Італії вона становить 8 %, у Швейцарії — 10 % і в Швеції — майже 12 %. В Австрії на 1 га всіх посів-

них площ виділяється 317 дол. США, луків (пасовищ) — 4211 дол. США, овочів — 422 дол. США, плодів і винограду на вино — 704 дол. США [4].

Досвід країн Європейського Союзу свідчить, що пільгове кредитування є одним із пріоритетних важелів підтримки сільськогосподарського виробництва. Так, пільгові кредити фермерським господарствам, з яких майже 40 % мають потребу у банківському кредитуванні, надають сільськогосподарські кооперативні банки [10].

Країни ЄС для захисту внутрішнього сільськогосподарського ринку застосовують окремі заходи, спрямовані на встановлення захисних цін та нетарифних бар'єрів, запровадження митних квот, мита та компенсаційних зборів. За дослідженням Приходько І. В., захисні ціни представляють собою рівень митного захисту цін на сільськогосподарську продукцію країн ЄС від дешевої імпоротної продукції. Це той мінімальний рівень цін, за яким сільськогосподарська продукція може ввозитися на аграрний ринок ЄС з третіх країн. Їх величина встановлюється на такому рівні, щоб імпортні товари не могли конкурувати з вітчизняними [7].

Митні платежі на сільськогосподарську продукцію справляються відповідно до вимог СОТ, зокрема, у формі митного процента до ціни імпортованого товару. Так, процент мита на м'ясну продукцію встановлюється на рівні 20 % від її вартості. Проте величина митних платежів може змінюватися залежно від забезпеченості ринку відповідним товаром [3].

Країни ЄС постійно працюють над питанням зменшення податкового тягаря для сільськогосподарських товаровиробників. Так, фермери ЄС отримують значні пільги в оподаткуванні. Зокрема, під час розрахунку прибуткового податку з доходів враховуються пенсійні внески, внески на страхування життя, проценти за позики на будівництво життя. Отже, оподатковуваний рівень доходу, зокрема у Франції, для робітників становить 42 %, а для фермерів — 34 %. Крім того, у країнах ЄС оподатковуються також податком на додану вартість окремі види сільськогосподарської продукції за зниженими ставками, застосовуючи при цьому диференціацію ставок. Так, у Великій Британії ставка ПДВ становить 15 %, тоді як в Італії на продукцію тваринництва — 19 %, а на продукцію рослинництва — 4 % [7].

В Італії основним елементом підтримки сільськогосподарських товаровиробників є система кредитної кооперації. У Греції застосовують податкові стимули, відповідно до яких сільськогосподарські товаровиробники взагалі звільнені від оподаткування. У Данії держава надає гарантії сільськогосподарським товаровиробникам на їхні позики та пільгові кредити молодим фермерам, які придбали власне господарство. У Франції ме-

ханізм дії пільгових кредитів ґрунтується на принципі боніфікації — компенсації кредиторі з коштів державного бюджету різниці між договірною процентною ставкою і ставкою пільгового кредиту. Розмір пільгової кредитної ставки є фіксованим, законодавчо визначеним і диференційованим залежно від виду кредиту: на облаштування господарства — 2,7–4,0 %, модернізацію — 2,7–5,0 %, розвиток тваринництва — 5–6 %, виробництво деяких продуктів рослинництва — 6–10 %, земельні позики — 5,2 %, фінансування кооперативів із спільного використання техніки — 3,7–5,0 % [2].

Для України повчальним, на пасовищі державної підтримки аграріїв, є досвід Японії. Так, аналіз державної підтримки аграрного виробництва цієї країни свідчить, що майже 80 % обсягу сільськогосподарської продукції підпадає під дію урядових програм та заходів, зокрема:

- закупівельні ціни на рис встановлюються у розмірах, необхідних для забезпечення відшкодування витрат на його виробництво;

- на окремі види сільськогосподарської продукції встановлюється верхня і нижня межа ціни, однак, якщо вони не збігаються з ринковими, держава гарантує закупівлю цих видів продукції;

- уряд забезпечує виробникам мінімальний рівень ціни або компенсацію різниці між нормативною ціною і чинною реалізаційною у разі її зниження;

- постійно встановлюється належна підтримка сільськогосподарської науки та сільськогосподарського машинобудування [1].

У той же час, у Японії широко застосовується пільгове кредитування приватного сектора. Це дає змогу на державному рівні здійснювати контроль за цільовим використанням запозичень. Внаслідок цього лише за останні роки майже до 50 % зросло пільгове кредитування аграрного сектора, що привело до нарощування виробництва продукції.

Державна підтримка аграрного виробництва у зарубіжних країнах дає свої позитивні плоди. Однак застосовувати окремі інструменти державної підтримки в Україні на основі зарубіжного досвіду неможливо з низки причин. По-перше, у країнах ЄС та розвинених країнах світу аграрна сфера характеризується перевиробництвом сільськогосподарської продукції, натомість в Україні обсяги виробництва власної сільськогосподарської продукції потребують збільшення. По-друге, перед визначенням методів державної підтримки варто врахувати рівень бюджетного дефіциту, при якому окремі заходи в Україні, порівняно з іншими країнами, застосовувати неможливо. Так, без наявних бюджетних коштів нереально забезпечити відповідний рівень розвитку аграрного сектора економіки України.

Висновки. За вищезазначеного можна констатувати, що вивчаючи розвиток світового аграрного сектору, Україні слід проводити активну державну підтримку сільськогосподарського виробництва. Провідними напрямками такої підтримки є: підтримка товарного виробництва та підвищення конкурентоспроможності сільського господарства; підтримка малих товаровиробників, починаючи підприємців, сімейних ферм та кооперативних об'єднань; охорона земель та раціональне використання сільськогосподарських угідь; встановлення цін на окремі види сільськогосподарської продукції; розвиток ринкової інфраструктури; підтримка місцевих ініціатив розвитку сільських територій та якості життя на селі; розвиток аграрної науки та впровадження у виробництво новітніх технологій виробництва сільськогосподарської продукції, догляду за тваринами, систем обробітку ґрунту та ін.; розвиток сільськогосподарського машинобудування. Для підвищення використання бюджетних коштів має здійснюватися адекватна довгострокова стратегія розвитку аграрної економіки на основі державного програмування й концентрації фінансових ресурсів, з уточненням і вибором першочергових пріоритетів, до яких слід віднести: виробництво продукції рослинництва та тваринництва, що гарантує продовольчу безпеку країни; відтворення ресурсного потенціалу сільськогосподарських товаровиробників до рівня, який би забезпечував конкурентоспроможність продукції; інноваційний розвиток, насамперед селекції у рослинництві й тваринництві; розвиток території та аграрного ринку.

Література

1. Барановський І. М. Зарубіжний досвід кредитування сільськогосподарських товаровиробників. *Науковий вісник національного аграрного університету*. 2008. № 119. С. 236–243.
2. Дем'яненко С. І. Спільна аграрна політика ЄС: суть, тенденції та значення для України. *Економіка України*. 2003. № 3. С. 80–86.
3. Кобута І. В. Політика державної підтримки сільського господарства країн-членів СОТ. *Економіка АПК*. 2009. № 12. С. 132–136.
4. Крылатых Э. И., Строкова О. Г. Аграрные аспекты вступления стран СНГ в ВТО. *Экономист*. 2005. № 4. С. 124–128.
5. Кужель В. В. Державна підтримка економічного розвитку аграрного сектору. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний аграрний університет: Центр. 2013. 4. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua>. (Дата звернення 03 грудня 2020).
6. Орешкин В. Национальные интересы во внешней торговле. *Мировая экономика и между-*

народные отношения. 2008. № 1. С. 120–126.

7. Приходько, І. В. Нетарифні перешкоди у міжнародній економічній інтеграції. *Економічний аналіз: зб. наук. праць. THEU/ редкол.: В. А. Дерій (голов. ред.) та ін.* 2015. Том 20. С. 170–175.

8. Рябенко Г. М. Державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників у країнах з розвинутою економікою. *Економіка та держава*. 2010. № 11. С. 34–36. URL : http://www.economy.in.ua/pdf/11_2010/11.pdf. [Дата звернення 17 грудня 2020].

9. Смоленюк Р. П. Орієнтири фінансового регулювання сільського господарства. *Інноваційна економіка: всеукраїнський науково-виробничий журнал*. 2013. № 3. С. 245–250.

10. Сомик А. В. Особливості розвитку системи сільськогосподарського кредитування у зарубіжних країнах. *Економіка України*. 2004. № 8. С. 136–140.

11. Шубравська О. В. Розвиток аграрного господарювання України на засадах економічної сталості. *Економіка і прогнозування*. 2014. № 2. С. 62–73.

References

1. Baranovsky, I. M. (2008). *Zarubizhnyy dosvid kredyтуvannya silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv* [Foreign experience in lending to agricultural producer]. *Naukovyy visnyk natsionalnoho ahrarnoho universytetu*, 119, 236–243.
2. Demianenko, S. I. (2003). *Spilna ahrarna polityka YES: sut, tendentsiyi ta znachennya dlya Ukrainy* [Common Agrarian Policy of the EU: essence, trends and significance for Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, 3, 80–86.
3. Kobuta, I. V. (2009). *Polityka derzhavnoyi pidtrymky silskoho hospodarstva krayin-chleniv SOT* [Policy of state support of agriculture of WTO member countries]. *Ekonomika APK*, 12, 132–136.
4. Krylatykh, E. I., Strokov, O. G. (2005). *Agrarnyye aspekty vstupleniya stran SNG v VTO* [Agrarian aspects of the entry of the CIS countries into the WTO]. *Economist*, 4, 124–128.
5. Kuzhel, V. V. (2013). *Derzhavna pidtrymka ekonomichnoho rozvytku ahrarnoho sektoru* [State support for economic development of the agricultural sector]. *Efektivna ekonomika*, 4. Available at : <http://www.economy.nayka.com.ua>.
6. Oreshkin, V. (2008). *Natsional'nyye interesy vo vneshney torgovle* [National interests in foreign trade]. *Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnyye otnosheniya*, 1, 120–126.
7. Prykhodko, I. V. (2015). *Netaryfni pereshkody u mizhnarodniy ekonomichniy intehtatsiyi* [Non-tariff barriers to international economic integration]. *Ekonomichnyy analiz*, 20, 170–175.
8. Ryabenko, H. M. (2010). *Derzhavna pidtrymka silskohospodarskykh tovarovyrobnykiv u krayinakh z*

rozvyynenoyu ekonomikoyu [State support for agricultural producers in developed economies]. *Ekonomika ta derzhava*, 11, 34–36. Available at : http://www.economy.in.ua/pdf/11_2010/11.pdf.

9. Smolenyuk, R. P. (2013). *Oriyentyry finansovoho rehulyuvannya silskoho hospodarstva* [Guidelines for financial regulation of agriculture]. *Innovatsiyna ekonomika*, 3, 245–250.

10. Somyk, A. V. (2004). *Osoblyvosti rozvytku*

systemy silskohospodarskoho kredytuvannya u zarubizhnykh krayinakh [Features of the development of the agricultural lending system in foreign countries]. *Ekonomika Ukrainy*, 8, 136–140.

11. Shubravskaya, O. V. (2014). *Rozvytok ahrarnoho hospodaryuvannya Ukrainy na zasadakh ekonomichnoyi stalosti* [Development of agricultural management of Ukraine on the basis of economic sustainability]. *Ekonomika i prohnozuvannya*, 2, 62–73.